

séges kedvvel mélyed el a társadalmi véglények, tisztségviselő gerinchúrosok, nyálasszájú törtető, mosolyogva és bájkolódva túlbuzgók, zsargont beszélő tartüffök művészi elemzésében, életre szatirizálásában. Színészi pályájának érdeklődési köre most ezek felé a figurák felé fordult, és gazdag lelőhelyére akad a mosolytalan komorságú, élet- és emberutáló vállalatvezetők vagy kedélyesen humorizáló félrevezetők között mindennapjainkban.

Annak a színésznek, aki alkotóereje teljében egy társadalmi fauna föltérképezésében ennyi művészi nagyszerűséget képes megmutatni, aki egy csésze kávé kiivásába képes belesűríteni-beleszatirizálni egy típus legbonyolultabb és eleven vonásait: másféle elbírálás jár, mint azoknak az unott rutiniéknak, akik bágyadtan és önelégülten ismételtetik rossz sablonjaikat. Elsősorban persze a kritikának kell jeleznie, hogy itt komoly társadalmi tanulmányok mutatkoznak a színész munkájában; az irodalomkritikához hasonlóan regisztrálni kellene a színész művészi-társadalmi érdeklődésének fordulását, elmélyedését. Másodsorban a színházvezetőknek kellene élénkebben figyelniük egy-egy ilyen ihletett alkotói szakasz láttán - amit törvényszerűen követnek majd a szürkébb időszakok, a gyötrelmes keresés periódusai -, hogy olyan szerepet keressenek a művész számára, amelyben az leggazdagabban bont-hatja ki képességeit és kamatoztathatja stúdióumait. Harmadsorban pedig a szín-padi szerzőknek kellene élénkebb figyelmet tanúsítaniuk az iránt, hogy egy-egy ilyen színész számára szerepet írjanak.

Mert aki egy csésze kávé kiivásába egy világot tud belesűríteni, az a színészi alkotóerő arkhimédészi szakaszába jutott, és azt ígéri játéka, hogy adjatok egy kávéscsészét nekem, és én az egész világot kifordítom!

Köpeczi Bócz rajza

arcok és maszkok

GÁBOR ISTVÁN

Kesergő művész a leningrádi szállodában Egy este Latabár Kálmánnal

A rendező, akinek a koncertműsor színpadra állítása volt a tiszte, idegesen járkált fel-alá a színpad között. Ami nem is volt kis teljesítmény, mert ezeknek a színpadnak a távolsága egymástól a leningrádi új hangversenyteremben megszámlálhatatlanul sok méter, lévén, hogy befogadóképessége is megközelíti a négyezer személyt. Ebben az óriási palotában játszott több estén át a Fővárosi Operettszínház társulata 1968 áprilisának második felében, és a leningrádi turné különleges esztrádműsorral fejeződött be.

De lássuk csak, miért is volt ideges a fiatal rendező, Mikolaj László?

- Mert keskeny és rövid az ágy, amire Latyinnak kell fekdünie. Honnan szerezzek másikat?

Kissé kívülről néztem a pályát ahhoz, hogy teljesen átérezsem ennek az aggodalomnak a súlyát. Sőt, most már bevallhatom, hogy inkább véltem ezt valamiféle művészi bogarasságnak, talán még nagyzolásnak is, semmint komoly kifogásnak a színpadi rekvizitum méretei ellen.

Másnap este megértettem. De volt közben még egy nap, amelynek estéje kellemes fogadással telt el.

Ültünk az autóbusszban, és a Nyeveszkij Prospekt felé mentünk; a híres út közepe táján volt a művészsövetség leningrádi tagozatának székháza, itt zajlott le a fogadás. Elindultunk, és valaki meg-szólt az autóbusszban:

- Szegény Sárdy Jani nem jöhetett. Betegen fekszik a szállodában, és rázza a hideg.

Ezt az utolsó félmondatot hallotta meg Latabár, és felkiáltott, miközben vastag gyapjú kötött pulóverét kezdte lehúzni magáról:

- Állítsátok meg az autóbusszt, felviszem Janinak a pulóveremet, biztos nem hozott meleg holmit magával. Ebben nem fog fájni.

Nagy nehezen tudták csak erről lebeszélni, lévén, hogy Sárdy hidegletése nem a meleg holmin múlt, és különben is, gondoskodásban amúgy sem volt hiánya. Így hát Latabár megnyugodott, és rendben megérkezünk a fogadásra.

Másnap este volt a koncertműsor bemutatója. Latyi a *Szeneslegény* című is-mert számmal szerepelt. Aki talán még-sem ismerné, annak számára - már csak a továbbiak miatt is - elmondom: a jelenet a szokásos helyzetkomikumon és félreértéseken alapul. Egy színész nő a szerepét tanulja, és a közben belépő szenesember az áradó, lelkes szöveget valószínűleg hiszi; úgy cselekszik, mintha minden szerelmes, hívogató mondat őfeléje szállna. A kérésre hajlandó levetközni, és az ágyba is bebújni, a fiatal lányt is bátorítóan szólítva magához. Latyit kell elképzelni ebben a groteszk helyzetben, és nem nehéz megérezni a jelenet sajátos, gunyoros, clownszerű humorát.

Most már egyszerűbb volt megértenem azt is, miért ragaszkodott Latabár annyira konok kitartással az ágy megfelelő méreteihez. Mint halálakor a nekrológokban joggal írták meg róla: ez a roppant könnyednek és könnyűnek tűnő humor attól volt ilyen könnyű, ilyen egyszerű, hogy vér és verejték, munka és fáradtság előzte meg létrejöttét. És ebben a jelenetben még valóságos mérnöki számítás is kellett ahhoz, hogy az áram-kör színpad' és közönség között állandóan és újból bezáruljon. Ha például a szükségesnél hosszabb vagy rövidebb a heverő, akkor Latyi játéka a vetkőzéssel - miközben cúgos cipőjét magán felejt, és hosszú lába a paplan alól természetesen kikandikál - nem érvényesül igazán.

A jelenetet Benedek Árpád és felesége tolmácsolták oly módon, hogy a színpad

bal sarkában a szerepét tanuló színész - Kovács Ibi - szavait fordították oroszra, a jobb sarokban pedig Latabárét. Igazán nem a rutinos, gyors sodrású tolmácsoláson múlt, -hogy a fordított szöveg nem kelhetett versenyre a latabári humor sebes iramával. Ezért óhatatlanul mindig maradt kisebbfajta fáziskülönbség cselekmény és narrátorszöveg között. Nem mintha Latabár humora nem volna internacionális; mégis, a megértéshez több és gyorsabb információra volt szükség, hogy a közönség Latabár mozdulatait mindig megfelelő nevetésreakciókkal kísérhesse.

Nem állíthatom, hogy a leningrádi közönség nem nevetett, és hogy Latabár nem kapott elegendő tapsot, kihívást. Hajlamos voltam arra a véleményre, hogy igazán kirobbanó sikere volt.

Nem így ő, akinek agya, művészi tapasztalata a nevetést, a szövegbe is behasító tapsot valósággal egy komputer pontosságával érzekelte és értékelte. Nem tudom, mi lehet a siker nemzetközi mértékegysége, de azt hiszem, Latabár ezt a mértéket is pontosan ismerte, és

Leningrádban is képes volt átszámítani magyar sikeregységekre.

Késő este, amikor az egyik szállodai szobában kis vodkázásra összegyűltünk, rosszkedvű és morcos volt. És vigasztalhatatlan, amit csak súlyosbított minden őszinte gratuláció. Minél többen bizonygatták a szobában, hogy kitűnő és fenomenális, és hogy rendkívüli volt - és tényleg az volt! - annál bosszúsabb lett.

Végül aztán nyugodtan és udvariasan ugyan, de hangjában apró, ideges vibrálásokkal halkán megszólalt:

- Gyerekek, nem vagyok már kezdő. Ne vigasztaljatok, és ne is gratuláljatok nekem. Én azt jobban tudom - és most, ebben a pillanatban föllángolt benne a művész igazi öntudata -, hogy mikor van siker, és mikor nincs. Most nem volt, és kész! Hagyjuk, beszéljünk másról!

Annyi határozottsággal mondta ezt, hogy senki sem mert vitába szállni vele. Leült az asztal sarkához, és fátyolos szemmel maga elé meredt. Felderülni akkor kezdett, amikor - nem emlékszem, milyen apropóból - elmeséltem, hogy na-

gyon szép kis játékautót vettem a Nyári Bazárban fiamnak.

Valósággal izgalomba jött, és záporoztak a kérdések: milyen az autó, mit tud, hogyan működik, mennyibe került. Az-tán benyúlt az irattárcájába - és elővette az unokája fényképeit.

- Ez a lényeg, csak ennek van értelme - mondta, de most már nem szomorúan és nem is pesszimistán, csupán a megfellebbezhetetlenül egyszerű tényre szögezve le. Művészetről többet nem esett szó, csak a családról. Ez jó téma volt: megnyugodott, visszatért kedve is.

Olyannyira, hogy belefogott egy történetbe.

Valamelyik távoli, forró égővi országban kitűnő színésznőpartnerével együtt koprodukciós filmet forgatott. És Latyi most azt mesélte el, hogyan keltek lábra a megérkezéskor bőröndjeik. Eleinte tényleg csak mesélte, ülve, szokatlanul szenvtelen, monoton hangon.

Fél szemmel azonban a hatást leste; a komputer, amely tapsot és nevetést mindig pontosan tudott értékelni, eredményre átszámítani, most is működni kezdett. És amikor a képzeletbeli számítógép már figyelmet jelezhetett, akkor ez a nagy komédiás a porondra lépett. Nem is láttuk, mikor állt fel mesélés közben, mikor lett színpad az asztal sarka és nézőtér a szűkös szállodai szoba. Csak annyi történt, hogy a cselekmény élni kezdett. Most már a napsütötte arcú, nem egészen megbízható külhoni hordárok is Latabárral együtt a szobába léptek, valósággal láttuk, ahogyan Latyi az egyiknek jó nagyot a kezére csapott, és valamilyen keverék nyelven veszekedett vele, mondván, hogy ez a két bőrönd az ő tulajdona, ne vigye vagy ne lopja el sehová. Forró tájakon jártunk, kiszikkadt a szánk a szomjúságtól, mint Latyinak akkor a vonaton, átéltük vele a viszontagságos út minden keservét és humorát.

Nem nagyon későn és megnyugodva pihenni tért; aznap ez a második szín-házi este vitathatatlanul sikerrel zárult. Ehhez gratulálni sem kellett, mert ezt ő is pontosan tudta.

Márciusi számunkban a Sándor György előadóstjéről készült fényképek mellől kimaradt a fotóművész neve. A képeket Fejes László készítette.
